

УДК 355.23:37.013

Т. В. Маркова,
аспірант

(Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова Національного авіаційного університету)
mtv.mne19@rambler.ru

ДО ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ В ПОЗААУДИТОРНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто такі поняття, як "педагогічні умови", "міжкультурна комунікація", "позааудиторна діяльність". Проаналізовано актуальність даної проблеми, роль впливу педагогічних умов та форм позааудиторної навчальної діяльності на формування міжкультурної підготовки майбутніх офіцерів. Наголошено на необхідності та важливості формування міжкультурної підготовки в позааудиторній навчальній діяльності на сучасному етапі навчання. Проаналізовано фактори, які негативно впливають на міжкультурну підготовку майбутніх офіцерів.

Постановка проблеми. Процес реформування Збройних Сил України, інтеграція України до Європейського економічного співтовариства, соціально-культурні зміни, участь у міжнародних миротворчих операціях сприяють зросту міжкультурної комунікації та ставлять багато важливих професійних питань, які потребують високого рівня міжкультурної професійної компетентності військових фахівців. В зв'язку з цим великої уваги потребує проблема міжкультурної підготовки майбутніх офіцерів як важлива умова до їх інтеграції в полікультурне суспільство. Від цього залежать успішність виконання завдань, якість військово-професійної діяльності і як результат рівень їх професійної культури. З огляду на це проблема формування ефективного рівня норм міжкультурної підготовки набуває особливої актуальності і стає предметом багатьох наукових досліджень. Постійно зростаючі вимоги до якості міжкультурної підготовки військовослужбовців спонукають сучасного військового фахівця не тільки на високому рівні володіти військовою майстерністю, а й бути всебічно розвинутою особистістю, яка б знаходила правильні рішення в складних непередбачених обставинах і володіла знаннями, вміннями та навичками міжкультурної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні дидактичні аспекти міжкультурної підготовки досліджувались в роботах Є. М. Верещагіна, В. В. Сафоновой, В. П. Фурмановой, І. І. Халєєвої, Г. В. Єлізарової, П. В. Сисоева, С. Г. Тер-Мінасової та іншими. В. В. Красних, В. М. Лейчик, В. В. Ощепкова та інші вивчали такі аспекти, як співвідношення мови та культури, універсального та культурно-специфічного в міжкультурній підготовці, національно-культурні особливості в професійній діяльності. Необхідність міжкультурної підготовки фахівця, підвищення міжкультурної компетентності майбутніх спеціалістів аналізуються Т. Н. Астафуровою, Н. Д. Гальсковою, О. І. Бурковою, М. Г. Корочкіною, О. Л. Кузнецовою, Н. В. Паперною, О. В. Сиром'ясовим та іншими.

Аналіз наукових праць засвідчив, що розв'язання завдань міжкультурної підготовки потребує формування цілісної системи знань та вироблення певних педагогічних умов. Позааудиторне навчання, в свою чергу, дає широкі можливості щодо міжкультурної підготовки та позитивного сприймання майбутніми фахівцями різних культур. Повноцінна реалізація майбутнього офіцера в професійній діяльності пов'язана з питаннями міжкультурної підготовки, що обумовлює необхідність розробки заходів, які мають велике значення в позааудиторній навчальній діяльності.

Водночас існують певні суперечності між:

- потребою сучасного суспільства в формуванні особистості, яка здатна до оволодіння міжкультурною підготовкою, та недостатнім теоретико-практичним вивченням проблеми міжкультурної підготовки в науковій літературі;
- важливістю ціленаправленої інтеграції різних аспектів міжкультурної підготовки в практику позааудиторного навчання та недостатнім врахуванням їх важливості при підготовці майбутніх офіцерів;
- необхідністю формування знань, умінь та навичок міжкультурної підготовки та недостатнім вирішенням цієї проблеми в системі професійної освіти.

Мета даної статті – теоретично обґрунтувати необхідність та важливість проведення заходів, направлених на формування міжкультурної підготовки майбутнього офіцера, при відповідних педагогічних умовах, в позааудиторній навчальній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Видатний дослідник С. Тер-Мінасова вважає, що міжкультурна комунікація – це "адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур" [1].

Поняття "культура" у контексті взаємовідносин з іноземцями визначається як стійка сукупність ціннісних орієнтирів та поведінкових стереотипів, прийнятих у конкретній країні та засвоєних особистістю. Сукупність різноманітних форм взаємовідносин та спілкування між людьми та групами, що належить до різних культур, називають міжкультурною комунікацією [2]. Отже, можна зробити висновок, що міжкультурна підготовка – це підготовка учасників до адекватного взаєморозуміння представників різних національних культур.

Майбутнім офіцерам необхідно визначати культурні розбіжності й уміння їх відкрито обговорювати; застосовувати досвід у новій ситуації; завойовувати довіру і повагу людини іншої культури; визначати рівень

© Маркова Т. В., 2013

власних міжкультурних навичок, рівень комфорту і розвитку; диференціювати індивідуальні відмінності, культурні розбіжності й універсальні подібності; надавати моральну підтримку учасникам процесу комунікації та сприяти його оптимізації; здійснювати міжкультурну взаємодію на рівні особистості, групи; застосовувати знання культурних особливостей у процесі комунікації. Правильно побудований діалог культур веде до порозуміння між представниками різних культурних груп [3]. Для ефективної міжкультурної підготовки майбутніх офіцерів на високому рівні повинні бути створені відповідні педагогічні умови.

Педагогічні умови – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей; завдяки педагогічним умовам реалізуються компоненти технології. Спираючись на дослідження В. Г. Первутинського, ми виділяємо чотири взаємопов'язаних між собою блоки педагогічних умов:

- Організаційні – розглядаються як сукупність дій та взаємодій, що забезпечують внесення прогресивних змін у цілісне функціонування раніше організованої й діючої системи управління та досягнення максимально можливого корисного результату діяльності навчального закладу з урахуванням конкретних ситуацій; містять забезпечення процесу розвитку професійного рівня інформаційної компетентності відповідною матеріально-технічною базою; передбачають визначення критеріїв та рівнів професійної компетентності, підбір технічного оснащення занять.

- Методичні – визначаються як сукупність форм, методів, засобів навчання, які спрямовані на засвоєння змісту предметів та формування професійних компетенцій військовослужбовців.

- Технологічні – спрямовані на вдосконалення діяльності навчання, підвищення її результативності, інтенсивності; включають у себе використання практико-орієнтованих технологій, інтерактивних форм та методів навчання.

- Психологічні – включають діагностику розвитку майбутніх фахівців на кожному навчальному занятті, створення системи стимулювання і позитивної мотивації, атмосфери співпраці та співтворчості між усіма учасниками освітнього процесу [3].

Як показує досвід, сучасні підходи недостатньо враховують національно-культурну специфіку підготовки офіцерів, в тому числі й обмеженість терміну фахового навчання, що, в свою чергу, призводить до часткових змістових або культурних непорозумінь під час професійної діяльності. В свою чергу, позааудиторна навчальна діяльність, яка в себе включає олімпіади, конференції, тематичні вечори, гуртки, участь у культурно-масовій роботі, допомагає підвищити рівень міжкультурної підготовки.

Так, у контексті міжкультурної комунікації Н. Гальскова стверджує: "Процес надбання учнями особистісного досвіду спілкування із чужою лінгвокультурою потребує створення ситуацій практичного використання мови як інструменту міжкультурного пізнання та взаємодії" [4]. У цьому випадку науковець пропонує розширення меж навчального процесу, тобто вона не пропонує збільшення обсягу годин для вивчення іноземної мови, а "пошук виходу поза межі класної кімнати". Зрозуміло, що позанавчальна діяльність у зв'язку із навчальним процесом надає більшу варіативність та простір для всіх видів діяльності студентів та учнів. Важливо, що позанавчальна діяльність передбачає, на відміну від навчального процесу, організацію сумісних міжнародних проектів, міжкультурного обміну, спілкування. Так, позанавчальна діяльність забезпечує студентам можливість спілкуватися у реальному режимі з представниками інших мов та культур.

М. Донченко дає найбільш повне та обґрунтоване визначення поняттю "позааудиторна діяльність". На його думку, позааудиторна робота є складником професійно-педагогічної підготовки та формування особистості майбутнього офіцера, особливою формою організації студентського життя, безперервним процесом, в якому реалізується виховання, освіта і розвиток. Характерною відмінністю позааудиторної роботи від аудиторної є те, що вона здійснюється у специфічних формах, вибір і використання яких суб'єктами організації позааудиторної діяльності здійснюється на демократичних засадах.

Удосконалення педагогічних умов міжкультурної підготовки майбутніх офіцерів забезпечується різноманітністю форм позааудиторної діяльності. У дидактичній літературі існують різні підходи до їх класифікації. Зокрема виділяють загальні (індивідуальні, парні, групові, колективні) та спеціальні форми позааудиторної роботи [5].

Індивідуальна форма позааудиторної діяльності передбачає самостійну роботу майбутнього офіцера над своїм удосконаленням, поповненням світоглядних уявлень, виробленням поглядів, переконань, позицій. Прикладом такої форми є робота над підручником, навчальними посібниками, першоджерелами, підготовка рефератів та доповідей, а також відвідування виставок, художніх салонів, перегляд кінострічок та ін.

Взаємодію двох осіб (куратор – студент, викладач – студент, студент – студент) передбачає парна форма позааудиторної роботи. Головною відмінністю її від попередньої є можливість спілкування з наявністю зворотного зв'язку. Прикладом є наставництво, консультація, дружня бесіда тощо.

Групові форми позааудиторної роботи використовуються для врахування спільних інтересів студентів. Така форма передбачає врахування куратором чи керівником творчої групи зацікавлень студентів для проведення різноманітних заходів. Прикладом є студентські наукові конференції, круглі столи, олімпіади, диспути, конкурси виконавської майстерності, тематичні вечори, волонтерство, КВК, виставки студентських творчих робіт та ін.

Колективна форма є найпоширенішою. Вона забезпечується через постановку єдиної для всіх мети і зосередження уваги студентів на її реалізації. Колективна форма застосовується до цілого курсу (поток), кількох відділень, факультету загалом. Прикладом є тижні факультетів, проведення дня студента, щорічна зустріч з випускниками, святкове вручення дипломів та ін. Формуванню інтересу до міжкультурної діяльності сприяють такі спеціальні форми позааудиторної роботи: зустрічі з діячами науки, освіти, спеціалістами певного профілю з інших країн, інтернаціональний гурток, диспути на теми, пов'язані з міжкультурною комунікацією, вечори на конкурси "Шукаємо таланти", усний журнал, професійні години, екскурсії в різні навчально-виховні заклади та ін.

Організація позааудиторної роботи з метою формування міжкультурної підготовки у вищому навчальному закладі – це особливе і складне завдання, розв'язання якого вимагає, з одного боку, пошуку і приведення в дію нових форм впливу на курсантів, відпрацювання нових методик, а з іншого – активізації традиційних видів діяльності, збереження досягнень минулого [6]. Усе викладене вище дає підстави стверджувати, що вірно підібрані форми позааудиторної діяльності впливають на ефективність та результат міжкультурної підготовки.

Необхідно зазначити, що з боку майбутніх фахівців існує певне соціальне замовлення на організацію позааудиторної роботи. Особливою популярністю користуються виховні культурно-освітні, інформаційні, дозвілдово-розважальні заходи творчого характеру, що дають майбутнім офіцерам можливість проявити власну ініціативу, показати творчі та інтелектуальні здібності. Досвід останніх років демонструє пожевлення вузівського життя: з'явилися театральні колективи, естетичні центри, літературні вітальні, а також ентузіасти такого роду діяльності, як з боку студентства, так і з боку викладацького складу.

Висновки. Отже, проведений аналіз можливостей позааудиторної діяльності при відповідних педагогічних умовах міжкультурної підготовки дозволяє стверджувати, що позааудиторна діяльність має різноманітні форми, які позитивно впливають на формування професійних якостей особистості майбутнього офіцера та повинні бути застосовані на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Тер-Минасова С. Г. Мова і міжкультурна комунікація / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Видавництво Московського університету, 2004. – 17 с.
2. Верещагін С. М. Мова і культура / С. М. Верещагін, В. Г. Костомаров. – Москва : "Російська мова", 1990. – 34 с.
3. Кондрашова Л. В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Л. В. Кондрашова. – К. : Вища школа, 1988. – С. 6–17.
4. Гальскова Н. Д. Межкультурное обучение : проблема целей и содержания обучения иностранным языкам / Н. Д. Гальскова // Иностр. яз. в школе. – 2004. – № 1. – С. 3–8.
5. Марушкевич А. А. Педагогіка вищої школи. Теорія виховання (Цикл лекцій) : [навчальний посібник] / А. А. Марушкевич. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2006. – С. 62–67.
6. Канова Л. П. Педагогічні умови формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів радіоінженерних спеціальностей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Канова Людмила Петрівна. – Житомир, 2010. – 323 с.
7. Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : [навч. посіб.] / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко ; [за ред. В. В. Кузьменка]. – Херсон : РПО, 2006. – 92 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ter-Minasova S. G. Mova i mizhkul'turna komunikatsiia [Language and Cross-Cultural Communication] / S. G. Ter-Minasova. – M. : Vydavnytstvo Moskovs'kogo universytetu, 2004. – 17 s.
2. Vereshchagin E. M. Mova i kul'tura [Language and Culture] / E. M. Vereshchagin, V. G. Kostomarov. – Moskva : "Rosii's'ka mova", 1990. – 34 s.
3. Kondrashova L. V. Vneauditornaia rabota po pedagogike v pedagogicheskom institute [Extracurricular Work on Pedagogy in the Pedagogical Institute] / L. V. Kondrashova. – K. : Vyshcha shkola, 1988. – S. 6–17.
4. Gal'skova N. D. Mezhhul'turnoe obuchenie : problema tselei i soderzhaniia obuchenii innostrannym yazykam [Cross-Cultural Learning : the Problem of Aims and Contents of Learning the Foreign Languages] / N. D. Gals'kova // Inostr. yaz. v shkole [Foreign Languages at School]. – 2004. – № 1. – S. 3–8.
5. Marushkevich A. A. Pedagogika vyshchoi shkoly. Teoriia vykhovannia (Tsykl lektsii) [Pedagogy of the Higher School. Upbringing Theory (The Course of Lectures)] : [navchal'nyi posibnyk] / A. A. Marushkevich. – K. : VPTS "Kyivs'kyi universytet", 2006. – S. 62–67.
6. Kanova L. P. Pedagogichni umovy formuvannia kul'turologichnoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv radioinzhenernykh spetsial'nostei [Pedagogical Conditions, Forming the Culturological Competence of the Future Officers of the Radio Engineering Specialties] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Kanova Liudmyla Petrivna. – Zhytomyr, 2010. – 323 s.
7. Kuz'menko V. V. Formuvannia polikul'turnoi kompetentnosti vchyteliv zagal'noosvitnioi shkoly [Teachers' Multicultural Competence Formation in the Secondary School] : [navch. posib.] / V. V. Kuz'menko, L. A. Goncharenko ; [za red. V. V. Kuz'menka]. – Kherson : RIPO, 2006. – 92 s.

Матеріал надійшов до редакції 15.01. 2013 р.

Маркова Т. В. К проблеме межкультурной подготовки будущих офицеров во внеклассной учебной деятельности.

В статье рассмотрены такие понятия, как "педагогические условия", "межкультурная коммуникация", "внеклассная деятельность". Проанализированы актуальность данной проблемы, роль влияния педагогических условий и форм внеклассной учебной деятельности, которые используются в процессе межкультурной подготовки будущих офицеров. Описана необходимость и важность формирования межкультурной подготовки во внеклассной учебной деятельности на современном этапе обучения. Проанализированы факторы, которые негативно влияют на межкультурную подготовку будущих офицеров.

Markova T. V. To the Issue of the Army Officers' Preparation in the Extracurricular Educational Activity.

This article deals with such notions, as "pedagogical conditions", "intercultural communication" and "extracurricular activities". It describes the importance of this issue as well as the role of influences of pedagogical conditions and various forms of extracurricular educational activity, that are used in the future officers' cross-cultural preparation process. The necessity and importance of forming the cross-cultural preparation in the extracurricular educational activity on the current level of education is described. The factors, that influence negatively on the future officers' cross-cultural preparation, are analyzed.